



„W imię zwycięstwa Frontu Narodowego...”. *Komunistyczny aparat władzy wobec ludności niemieckiej i polskiej na Warmii i Mazurach w okresie kampanii wyborczej i wyborów do Sejmu PRL I kadencji 26 października 1952 roku. Wybór źródeł*, opr. Robert Syrwid (Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej. Źródła i materiały, t. 4), Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, Olsztyn–Opole 2024, ss. 552, ISBN 978-83-970561-1-4.

[“*In the Name of the Victory of the National Front...: The Communist State Apparatus and the German and Polish Population in Warmia and Masuria during the Election Campaign and the Elections to the Sejm of the Polish People’s Republic (First Term), 26 October 1952: A Selection of Sources*, ed. Robert Syrwid (Centre for Research on the German Minority. Sources and Materials, vol. 4), Centre for Research on the German Minority, Olsztyn–Opole 2024, 552 pp., ISBN 978-83-970561-1-4]

Dnia 26 X 1952 r. odbyły się w Polsce pierwsze wybory do Sejmu PRL, które nie miały nic wspólnego ze „świętem demokracji”: nie spełniały one bowiem żadnych demokratycznych standardów, a zostały przeprowadzone na podstawie kuriozalnej ordynacji. Formalnym narzędziem wykorzystanym przez komunistów do przeprowadzenia tego przedsięwzięcia stał się Front Narodowy, czyli rodzaj instytucjonalnej atrapy programowej obozu władzy. Przepisy dopuszczały co prawda możliwość rejestracji wielu list, ale kontrolowany przez komunistów aparat wyborczy w każdym z okręgów zarejestrował wyłącznie kandydatów z listy wyborczej Frontu Narodowego. Same wybory odbywały się w atmosferze wzmożonego terroru i zastraszania społeczeństwa, a w ich organizację zaangażowany był aparat bezpieczeństwa. Celem, jaki wówczas stawiali sobie komuniści, było zmobilizowanie obywateli do aktywnego poparcia aparatu władzy oraz rozpropagowanie programów i planów sporządzanych przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą. Wyłoniony w wyborach Sejm miał być swoistym kamuflażem dyktatury zaprowadzonej przez komunistyczną partię, z czego doskonale zdawało sobie sprawę polskie społeczeństwo. Mimo silnej presji państwa pojawiły się przypadki buntu, jednak nie miały one większego znaczenia ani w kontekście przebiegu samego głosowania, ani tym bardziej dla wyniku wyborów. Zdecydowana większość obywateli była wówczas zastraszana, więc z obawy o siebie i rodzinę przyjmowała bierną postawę, uznając, że wyborca i tak nie ma na nic wpływu¹. O ucisku, terrorze, strachu i niepewności społeczeństwa biorącego udział w październikowych wyborach parlamentarnych 1952 r. możemy przeczytać w zbiorze dokumentów pt. „W imię zwycięstwa Frontu Narodowego...”. *Komunistyczny aparat władzy wobec ludności niemieckiej i polskiej*

¹ Robert SKOBELSKI, „Kto pragnie Polski silnej i szczęśliwej – głosuje na kandydatów Frontu Narodowego”. *Wybory do Sejmu PRL z 26 października 1952 roku*, Pamięć i Sprawiedliwość, t. 28: 2016, nr 2, s. 451–484.

na Warmii i Mazurach w okresie kampanii wyborczej i wyborów do Sejmu PRL I kadencji 26 października 1952 roku, który zebrał i opracował Robert Syrwid².

Wybory parlamentarne z 1952 r. stanowiły już przedmiot zainteresowań badaczy, czego efektem stało się kilka niezwykle cennych publikacji. Podstawową monografią, która jest próbą całościowego ujęcia tej problematyki, jest wydana drukiem w 2020 r. praca Andrzeja Zaćmińskiego pt. *Kampania wyborcza i wybory do Sejmu PRL I kadencji z 1952 r. Studium totalitarnej elekcji parlamentarnej*³. W międzyczasie ukazało się także wiele mniejszych opracowań, artykułów naukowych i rozdziałów w pracach zwartych, które podejmują zagadnienia związane z wyborami z października 1952 r. Należy w tym miejscu wymienić artykuły wspomnianego już Andrzeja Zaćmińskiego⁴, Roberta Skobelskiego⁵, Daniela Czerwińskiego⁶, Tomasza Rochatki⁷, Sebastiana Drabika⁸ czy Michała Siedziako⁹. Warto dodać, że publikacje tych autorów przybliżają

² „W imię zwycięstwa Frontu Narodowego...”. *Komunistyczny aparat władzy wobec ludności niemieckiej i polskiej na Warmii i Mazurach w okresie kampanii wyborczej i wyborów do Sejmu PRL I kadencji 26 października 1952 roku. Wybór źródeł*, opr. Robert SYRWID (Źródła i materiały. Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 4), Olsztyn–Opole 2024.

³ Andrzej ZAĆMIŃSKI, *Kampania wyborcza i wybory do Sejmu PRL I kadencji z 1952 r. Studium totalitarnej elekcji parlamentarnej*, Bydgoszcz 2020.

⁴ Idem, *Duchowieństwo Kościoła katolickiego w województwie bydgoskim wobec „wyborów” do Sejmu PRL z 26 X 1952 roku*, *Zapiski Historyczne. Kwartalnik poświęcony historii Pomorza i Krajów Bałtyckich*, t. 74: 2009, z. 3, s. 61–76; idem, „Identyfikacja wroga” w wyborach do Sejmu PRL z 26 października 1952 r. – *metodologia pracy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego*, [in:] *Wybory i referendum w PRL*, red. Sebastian LIGARSKI, Michał SIEDZIAKO (Struktury i Działalność Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, t. 6), Szczecin 2014, s. 123–147; idem, *Wybory i kampania wyborcza do Sejmu PRL*, [in:] *Ludzie listy piszą... Referendum i wybory do sejm w korespondencji Polaków (1946–1952)*, red. Tadeusz WOLSZA, Andrzej ZAĆMIŃSKI, Bydgoszcz 2013, s. 201–233.

⁵ R. SKOBELSKI, op.cit., s. 451–484.

⁶ Daniel CZERWIŃSKI, *Wybory do Sejmu 1952 roku w województwie gdańskim w ocenie lokalnych władz partyjnych – próba analizy*, *Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja*, nr 3, 2014, s. 105–115.

⁷ Tomasz ROCHATKA, *Aparat bezpieczeństwa w Wielkopolsce a wybory do sejm w 1952 roku*, *Pamięć i Sprawiedliwość*, 2011, nr 2, s. 275–298.

⁸ Sebastian DRABIK, *Bezpieka i partia wobec wyborów do Sejmu PRL I kadencji w 1952 r. w województwie krakowskim*, *Aparat Represji w Polsce Ludowej*, nr 1, 2013, s. 129–161; idem, *Refleksja nad wyborami do Sejmu PRL I kadencji w 1952 roku*, [in:] *Oblicza utopii, obłudy i zakłamania*, t. 2, red. Wojciech ŁYSIAK, Poznań 2014, s. 57–72.

⁹ Michał SIEDZIAKO, *Bez wyboru. Głosowania do Sejmu PRL (1952–1989)* (Monografie – Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, t. 137), Warszawa 2018, s. 121–157; idem, *Manipulacje i fałszerstwa wyborcze w wyborach do Sejmu PRL (1952–1985)*, *Pamięć i Sprawiedliwość*, t. 27, 2016, nr 1, s. 112–139; idem, *Mechanizmy kontroli PZPR nad składem Sejmu PRL (1952–1985)*, [in:] *Partia, państwo, społeczeństwo*, red. Konrad ROKICKI (Centralny Projekt Badawczy IPN Struktury i Działalność Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej), Warszawa 2016, s. 157–200; idem, *Partia wybiera, społeczeństwo głosuje. Jak wyłaniano Sejm PRL (1952–1985)*, [in:] *Elity komunistyczne w Polsce*, red. Mirosław SZUMIŁO, Marcin ŻUKOWSKI (Centralny Projekt Badawczy IPN Struktury i Działalność Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej), Warszawa–Lublin 2015, s. 192–223; idem, *Przygotowanie wyborów*

wybory parlamentarne z 1952 r. głównie w wymiarze regionalnym oraz przez pryzmat roli aparatu przymusu. Zakres literatury dotyczącej omawianych wydarzeń jest rzecz jasna większy, w niniejszym omówieniu wspomniano wyłącznie o najważniejszych opracowaniach, niemniej już nawet to ogólne przybliżenie dorobku naukowego pozwala wyciągnąć wnioski o szerokim zainteresowaniu i okazałym stanie badań nad kampanią wyborczą i wyborami do Sejmu PRL I kadencji z 1952 r. Na marginesie warto zauważyć, że żadna z publikacji nie skupiła się na przedstawieniu tego wydarzenia na terenie Warmii i Mazur, a w kluczowej w tym zakresie pracy Andrzeja Zaćmińskiego odwołania do przykładów z województwa olsztyńskiego pojawiają się jedynie sporadycznie.

Omawiana edycja źródeł jest zatem znakomitym uzupełnieniem wcześniejszego dorobku naukowego w tej tematyce. Robert Syrwid, który dokonał wyboru i opracowania znajdujących się w publikacji dokumentów, jest z wykształcenia historykiem, przez wiele lat wykonującym zawód nauczyciela. W 2003 r. na podstawie rozprawy „Polska Partia Socjalistyczna w życiu polityczno-społecznym Warmii i Mazur w latach 1945–1948” uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół zagadnień związanych z historią polityczną i społeczną Polski po drugiej wojnie światowej, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów Warmii i Mazur, biografistyki polskiej XX w. oraz historii administracji po 1945 r. Spośród jego ważniejszych publikacji książkowych należy wymienić opartą na doktoracie monografię *Od partnerstwa do wymuszonej „jedności”. Olsztyńska organizacja Polskiej Partii Socjalistycznej w latach 1945–1948*¹⁰ oraz edycje źródeł: *Starostwo Powiatowe w Olsztynie 1945–1950. Wybór dokumentów*¹¹, *Starostowie Warmii i Mazur w latach 1945–1950. Szkice biograficzne*¹², *W cieniu bezprawia. Bezpieczeństwo i porządek publiczny w Olsztynie i w powiecie olsztyńskim w latach 1945–1946. Wybór dokumentów*¹³. Jest ponadto autorem licznych artykułów, recenzji i edycji źródłowych opublikowanych na łamach prestiżowych polskich periodyków, takich jak „Dzieje Najnowsze”, „Kommunikaty Warmińsko-Mazurskie”, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, „Zapiski Historyczne. Kwartalnik poświęcony historii Pomorza i Krajów Bałtyckich” czy „Polska 1944/45–1989”. Jego najnowsza praca „*W imię zwycięstwa Frontu Narodowego...*” stanowi wynik wieloletnich zainteresowań dziejami Warmii i Mazur po 1945 r.

do Sejmu PRL I kadencji w 1952 roku jako element procesu sowietyzacji Polski po II wojnie światowej, Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 144: 2017, z. 4, s. 739–758, DOI: <https://doi.org/10.4467/20844069PH.17.039.6954>.

¹⁰ Robert SYRWID, *Od partnerstwa do wymuszonej „jedności”. Olsztyńska organizacja Polskiej Partii Socjalistycznej w latach 1945–1948*, Łódź 2004.

¹¹ *Starostwo Powiatowe w Olsztynie 1945–1950. Wybór dokumentów*, opr. Robert SYRWID, Olsztyn 2009.

¹² Robert SYRWID, *Starostowie Warmii i Mazur w latach 1945–1950. Szkice biograficzne* (Seria Wydawnicza Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku, t. 35), Olsztyn–Białystok–Warszawa 2018.

¹³ *W cieniu bezprawia. Bezpieczeństwo i porządek publiczny w Olsztynie i w powiecie olsztyńskim w latach 1945–1946. Wybór dokumentów*, opr. Robert SYRWID, Olsztyn 2021.

W skład omawianej publikacji wchodzi 92 dokumenty, w większości pochodzące ze zbiorów Archiwum Państwowego w Olsztynie i Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie oraz Oddziałowego Archiwum IPN w Białymstoku. W tym wyborze źródeł znajdują się przede wszystkim relacje i sprawozdania z przebiegu kampanii wyborczej wytworzone przez terenowe komitety PZPR i Frontu Narodowego. Poza tym w pracy znajdziemy także wybrane poufne raporty dzienne komendanta wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej w Olsztynie adresowane do I sekretarza KW PZPR w tym mieście, jak również meldunki sytuacyjne, plany, raporty dzienne i dekadowe, analizy i oceny dotyczące przebiegu „akcji wyborczej” oraz stanu przygotowania aparatu bezpieczeństwa i MO, a także zestawienia statystyczne obrazujące skalę represji zastosowanych w okresie kampanii wyborczej i po jej zakończeniu wobec mieszkańców województwa olsztyńskiego, którzy na różne sposoby kontestowali antydemokratyczną formułę procesu wyborczego. Poza źródłami archiwalnymi znajdziemy tu także kilka artykułów prasowych, które zostały opublikowane w czasie trwającej kampanii wyborczej roku 1952 na łamach dziennika „Głos Olsztyński”, organu prasowego Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Olsztynie. Sięgnięcie po tego rodzaju materiały należy uznać nie tylko za zabieg słuszny, lecz także cenny, ponieważ daje czytelnikowi wgląd w zakres propagandowego tła przedstawianych wydarzeń.

Ramy chronologiczne omawianego tomu obejmują okres od sierpnia do listopada 1952 r. Cezurę początkową wyznacza inauguracja kampanii wyborczej, którą formalnie rozpoczęto po przyjęciu przez Sejm Ustawodawczy ustawy o ordynacji wyborczej i określeniu, na podstawie uchwały Rady Państwa, terminu samych wyborów¹⁴. Data końcowa z kolei zbiega się w czasie z dokonaną w listopadzie 1952 r. przez instytucje partyjne i struktury aparatu przemocy wszystkich szczebli analizą przebiegu kampanii wyborczej i samych wyborów. Zakres opublikowanych materiałów jest zatem w pełni zrozumiały i jak najbardziej uzasadniony. Dokumenty, rzecz jasna, zostały ułożone w porządku chronologicznym. Jeśli natomiast chodzi o zasięg terytorialny, to – jak wskazano w tytule pracy – dokumenty i materiały, w tym również archiwalia mające charakter normatywny, ogólnopolski, odnoszą się w sposób bezpośredni lub pośredni do obszaru województwa olsztyńskiego, który powstał w miejsce zlikwidowanego Okręgu Mazurskiego. Zawarte w publikacji źródła poprzedza wprowadzający czytelnika w tematykę wstęp i wykaz skrótów, całość natomiast wieńczy spis wybranej literatury, sięgnięcie do której dla bardziej wnikliwych odbiorców może być szansą na uzupełnienie czy rozszerzenie wybranych zagadnień. We wstępie nie znajdujemy co prawda informacji, które wyjaśniałyby, według jakiego klucza dokonano wyboru materiałów, niemniej należy przypuszczać, że jak to często w badaniach historycznych bywa, wydawca kierował się intuicją, decydując o publikacji tych dokumentów, które z jego punktu widzenia wydały się najbardziej istotne.

Jeśli chodzi o treść przedłożonych czytelnikowi dokumentów, to nie będzie zaskoczeniem, że w materiałach tych znajdziemy wiele istotnych kwestii dotyczących tła i przebiegu prezentowanych wydarzeń czy społecznych na nie reakcji. Omówmy

¹⁴ Sejm Ustawodawczy na posiedzeniu 1 VIII 1952 r. przyjął ustawę o ordynacji wyborczej. Dnia 5 VIII 1952 r. Rada Państwa podjęła uchwałę o terminie przeprowadzenia wyborów. Ich datę wyznaczono na 26 X 1952 r.

pokrótce kilka wybranych zagadnień, na które warto zwrócić uwagę podczas lektury tego opracowania. Po pierwsze: traktowanie autochtonów pochodzenia niemieckiego i polskiego na terenie województwa olsztyńskiego. Istotnym problemem w okresie przedwyborczym pozostawał stosunek władz komunistycznych do stałych mieszkańców tych terenów. Po zakończeniu drugiej wojny światowej ludność na Warmii i Mazurach została objęta kilkoma działaniami, które zmieniały strukturę tej zbiorowości: akcją wysiedleńczą obejmującą rodzimych mieszkańców pochodzenia niemieckiego (1945–1946), weryfikacją narodowościową, ruchem osadniczym ludności z centralnej Polski i terenów wschodnich, a także przesiedlaniem ludności ukraińskiej w ramach akcji „Wisła” w 1947 r. Władze komunistyczne przyjęły własne kategorie definiujące poszczególne grupy mieszkańców województwa olsztyńskiego, pomijające ludność autochtoniczną, bez określenia jej przynależności narodowej. Co istotne, Niemcy zostali wówczas uznani za osoby niemające obywatelstwa polskiego. Trzeba jednak odnotować, że Warmiacy i Mazurzy, stanowiący ludność rodzimą tych terenów, w okresie poprzedzającym wybory z 1952 r. stanowili blisko 20% ogółu mieszkańców województwa. To właśnie ta grupa została szczególnie dotknięta represjami, które przedstawiano jako „walkę z rewizjonizmem” niemieckim. Pierwsze działania przeciwko autochtonom były prowadzone od wiosny 1951 r. w związku z przeprowadzaną wówczas akcją tzw. paszportyzacji, realizowaną na podstawie ustawy o obywatelstwie polskim ze stycznia tego roku. W okresie przedwyborczym represje były kontynuowane, a w ich wyniku wiele osób zostało aresztowanych pod różnymi zarzutami. W opublikowanych w omawianej edycji dokumentach znajdziemy liczne wzmianki świadczące o napiętej na tej płaszczyźnie sytuacji. W piśmie z 18 X 1952 r. czytamy przykładowo: „Wobec szerszenia się w poszczególnych gminach tegoż powiatu aktualnej propagandy niemiecko-rewizjonistycznej, a które to gminy nie zostały objęte represjami, proponuje się dodatkowo zatrzymanie na okres wyborczy 9 osób na terenie czterech gmin pow. barczewskiego”¹⁵. Informacje o przebiegu samych wyborów z udziałem ludności rodzimej pojawiają się z kolei w sprawozdaniach. W jednym z nich czytamy: „Nasilona propaganda wśród autochtonów sprowadzała się do bojkotowania wyborów bądź to przez niebranie udziału w wyborach lub też kreślenie kart wyborczych. O tych formach wrogiej działalności otrzymano informacje ze źródeł agenturalnych i oficjalnych”¹⁶. Z kolei w cytowanych przez organy bezpieczeństwa publicznego wypowiedziach autochtonów można wyczytać niechęć wielu mieszkańców do samego udziału w wyborach, wynikającą z poczucia braku związku czy możliwości utożsamienia się z komunistycznymi władzami.

Po drugie: inwigilacja społeczeństwa. Choć wynik głosowania z roku 1952 r. był z góry przesądzony, przez co obywatele słusznie mieli poczucie braku sprawczości, komuniści potrzebowali tego zaplanowanego zwycięstwa, ponieważ legitymizowało ono ich władzę. W operację przygotowania i zabezpieczenia pożądanego przebiegu kampanii wyborczej oraz wyniku wyborów zostały zaangażowane organy przemocy komunistycznego

¹⁵ „W imię zwycięstwa Frontu Narodowego...”. *Komunistyczny aparat władzy...*, s. 297.

¹⁶ Dokument nr 86, 28 października, Olsztyn – Sprawozdanie ppłk. Franciszka Szlachcica, szefa Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Olsztynie, do gen. Stanisława Radkiewicza, ministra bezpieczeństwa publicznego „z przebiegu akcji wyborczej” do Sejmu PRL I kadencji w województwie olsztyńskim. *Ibid.*, s. 423.

państwa, tj. aparat bezpieczeństwa publicznego i Milicja Obywatelska. Ich zadaniem było pacyfikowanie i zastraszenie społeczeństwa poprzez zastosowanie środków represji wobec osób, które uznano za „wrogów demokracji ludowej”. Zaprezentowane w pracy raporty i sprawozdania pokazują, jak silna była infiltracja społeczeństwa i jak bardzo niebezpieczne było wyrażanie swojej opinii na temat bieżących wydarzeń, nawet (a może zwłaszcza) w obecności osób darzonych wcześniej zaufaniem. Jak czytamy w jednym z dokumentów: „Ob. Mikołaj Sopolski, rolnik zam. w Węgielsztynie, powiedział do kilku mieszkańców tejże gromady odnośnie [do] wyborów: «Czy myślicie, że będziecie głosować na posłów[?] Nigdy w życiu! Głosować będziecie na krematorium, gdyż już do tego dochodzi»¹⁷. Materiały zamieszczone w publikacji pokazują także podejmowane przez aparat bezpieczeństwa publicznego działania pacyfikacyjne i skalę represji¹⁸.

I po trzecie: „wybory bez wyboru”. Treść opublikowanych dokumentów doskonale odzwierciedla nastroje obywateli województwa olsztyńskiego w odniesieniu do nadchodzących wyborów. Z zarejestrowanych przez aparat bezpieczeństwa publicznego rozmów wyłania się świadomość braku wpływu na wynik głosowania, poczucie bezsilności i towarzyszące mu rozgoryczenie. W raporcie z 5 X 1952 r. czytamy: „Ob. Marian Piskorski i ob. Poznański, rolnicy zam. [w] Paprotkach wypowiadają się odnośnie [do] wyborów, że «to jest fikcja a chłopci są w dalszym ciągu uciskani»¹⁹. Podobne odczucia towarzyszyły mieszkańcom powiatu kętrzyńskiego: „Zakrzewski Jan i Walentyłowicz Edward, robotnicy PGR Skierki, w obecności robotników tegoż gospodarstwa mówili: «co to za wybory! Dadzą ci numer i kartkę, którą musisz [w]rzucić do urny, przy której będzie stał milicjant. To są wybory przymusowe, kogo chcą, to wybiorą, aby lepiej uciskać ludzi w Polsce!»²⁰. Oprócz tego w zbiorze opublikowanych dokumentów czytelnik znajdzie informacje m.in. o przebiegu kampanii wyborczej, odnotowanych w jej trakcie zakłóceniach i wykroczeniach, czy sprawozdania z samych wyborów.

Przygotowany przez Roberta Syrwidę wybór źródeł jest pierwszą publikacją, która przybliży wydarzenia związane z wyborami parlamentarnymi z 1952 r. na terenach

¹⁷ Dokument nr 36, 7 października, Olsztyn – Raport dzienny mjr. Bolesława Wyszyńskiego, komendanta MO województwa olsztyńskiego, do Stanisława Krupy, I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Olsztynie, z przebiegu kampanii wyborczej do Sejmu PRL I kadencji. Ibid., s. 174.

¹⁸ Przykładowo: Dokument nr 56, 18 października, Olsztyn – Pismo ppłk. Juliana Konara, szefa grupy oficerów Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego delegowanych przez Sztab Ochrony Wyborów do województwa olsztyńskiego, i ppłk. Franciszka Szlachcica, szefa Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Olsztynie, do gen. Stanisława Radkiewicza, ministra bezpieczeństwa publicznego, z wnioskami dotyczącymi „zatrzymań profilaktycznych” w okresie akcji wyborczej. Ibid., s. 295.

¹⁹ Dokument nr 34, 5 października, Olsztyn – Raport dzienny mjr. Bolesława Wyszyńskiego, komendanta MO województwa olsztyńskiego, do Stanisława Krupy, I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Olsztynie, z przebiegu kampanii wyborczej do Sejmu PRL I kadencji, s. 168.

²⁰ Dokument nr 44, 11 października – Raport dzienny mjr. Bolesława Wyszyńskiego, komendanta MO województwa olsztyńskiego, do Stanisława Krupy, I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Olsztynie, z przebiegu kampanii wyborczej do Sejmu PRL I kadencji, s. 208.

Warmii i Mazur. Dobór zaprezentowanych materiałów archiwalnych dość dobrze oddaje specyfikę tego regionu oraz problemy i wyzwania, z jakimi przyszło się zmierzyć zarówno mieszkańcom tych ziem, jak i władzom komunistycznym w okresie kampanii i wyborów. Słowem: otrzymaliśmy solidnie przygotowaną edycję dokumentów uzupełniającą lukę w dotychczasowych badaniach. Warto jednak podkreślić, że mimo niewątpliwych walorów poznawczych tej pracy należy ją traktować jako wstęp do monografii, która powinna powstać. Pozostaje zatem mieć nadzieję, i jednocześnie życzyć tego samemu autorowi, że omawiana edycja przerodzi się za jakiś czas w rzetelne opracowanie książkowe dotyczące kampanii wyborczej i wyborów do Sejmu PRL I kadencji 26 października 1952 r. na terenie województwa olsztyńskiego.


Alicja Bartnicka*

 <https://orcid.org/0000-0001-7526-8325>

BIBLIOGRAFIA

- Czerwiński, Daniel. "Wybory do Sejmu 1952 roku w województwie gdańskim w ocenie lokalnych władz partyjnych – próba analizy." *Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja* 3 (2014): 105–115.
- Drabik, Sebastian. "Bezpieka i partia wobec wyborów do Sejmu PRL I kadencji w 1952 r. w województwie krakowskim." *Aparat Represji w Polsce Ludowej* 1 (2013): 129–161.
- Drabik, Sebastian. "Refleksja nad wyborami do Sejmu PRL I kadencji w 1952 roku." In *Oblicza utopii, obłudy i zakłamania*, vol. 2, edited by Wojciech Łysiak, 57–72. Poznań: Wydawnictwo „Eco”, 2014.
- Rochatka, Tomasz. "Aparat bezpieczeństwa w Wielkopolsce a wybory do sejmiku w 1952 roku." *Pamięć i Sprawiedliwość* (2011) issue 2: 275–298.
- Skobelski, Robert. "‘Kto pragnie Polski silnej i szczęśliwej – głosuje na kandydatów Frontu Narodowego’. Wybory do Sejmu PRL z 26 października 1952 roku." *Pamięć i Sprawiedliwość* 28/2 (2016): 451–484.
- Siedziako, Michał. *Bez wyboru. Głosowania do Sejmu PRL (1952–1989)*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2018.
- Siedziako, Michał. "Manipulacje i fałszerstwa wyborcze w wyborach do Sejmu PRL (1952–1985)." *Pamięć i Sprawiedliwość* 27/1 (2016): 112–139.
- Siedziako, Michał. "Mechanizmy kontroli PZPR nad składem Sejmu PRL (1952–1985)." In *Partia, państwo, społeczeństwo*, edited by Konrad Rokicki, 157–200. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2016.
- Siedziako, Michał. "Partia wybiera, społeczeństwo głosuje. Jak wyłaniano Sejm PRL (1952–1985)." In *Elity komunistyczne w Polsce*, edited by Mirosław Szumiło, Marcin Żukowski, 192–223. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania

* Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

 alicja.bartnicka@umk.pl

- Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 2015.
- Siedziako, Michał. „Przygotowanie wyborów do Sejmu PRL I kadencji w 1952 roku jako element procesu sowietyzacji Polski po II wojnie światowej.” *Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego* 144/4 (2017): 739–758. <https://doi.org/10.4467/20844069PH.17.039.6954>
- Syrwid, Robert. *Od partnerstwa do wymuszonej „jedności”. Olsztyńska organizacja Polskiej Partii Socjalistycznej w latach 1945–1948*. Łódź: „Ibidem”, 2004.
- Syrwid, Robert. *Starostowie Warmii i Mazur w latach 1945–1950. Szkice biograficzne*. Olsztyn, Białystok, Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział, 2018.
- Syrwid, Robert, ed. *Starostwo Powiatowe w Olsztynie 1945–1950. Wybór dokumentów*, Olsztyn: Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Elżbieta Skóra, 2009.
- Syrwid, Robert, ed. *W cieniu bezprawia. Bezpieczeństwo i porządek publiczny w Olsztynie i w powiecie olsztyńskim w latach 1945–1946. Wybór dokumentów*. Olsztyn: Instytut Północny im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, 2021.
- Syrwid, Robert, ed. „*W imię zwycięstwa Frontu Narodowego...*”. *Komunistyczny aparat władzy wobec ludności niemieckiej i polskiej na Warmii i Mazurach w okresie kampanii wyborczej i wyborów do Sejmu PRL I kadencji 26 października 1952 roku. Wybór źródeł*. Olsztyn, Opole: Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, 2024.
- Zaćmiński, Andrzej. “Duchowieństwo Kościoła katolickiego w województwie bydgoskim wobec „wyborów” do Sejmu PRL z 26 X 1952 roku.” *Zapiski Historyczne. Kwartalnik poświęcony historii Pomorza* 74/3 (2009): 61–76.
- Zaćmiński, Andrzej. “Identyfikacja wroga w wyborach do Sejmu PRL z 26 października 1952 r. – metodologia pracy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego.” In *Wybory i referenda w PRL*, edited by Sebastian Ligarski and Michał Siedziako, 123–147. Szczecin: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział, 2014.
- Zaćmiński, Andrzej. *Kampania wyborcza i wybory do Sejmu PRL I kadencji z 1952 r. Studium totalitarnej elekcji parlamentarnej*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2020.
- Zaćmiński, Andrzej. “Wybory i kampania wyborcza do Sejmu PRL.” In *Ludzie listy pisać... Referendum i wybory do sejmu w korespondencji Polaków (1946–1952)*, edited by Tadeusz Wolsza and Andrzej Zaćmiński, 201–233. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2013.